

Wierden gaat slordig om met boerderijenbezit

Sinds de beginjaren '80 kent de monumentenkoepel de NCM een Werkgroep Boerderijen, waarin ook Heemschut een afgevaardigde heeft. In Overijssel maakt de heer Hagens, die jarenlang deel uitmaakte van de Provinciale Commissie Heemschut Overijssel zich erg bezorgd over het lot van karakteristieke boerderijen. Met name de situatie in het dorp Wierden baart hem zorg. Maar Wierden is natuurlijk maar een 'casus'. Hieronder de heer Hagens aan het woord.

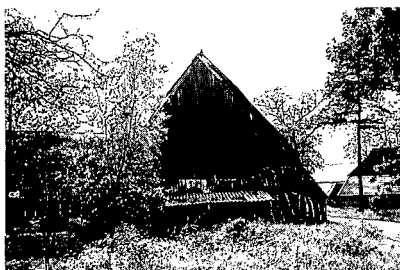
Als er één Twentse gemeente is, die pakweg de laatste twee jaren gevoelige verliezen heeft geleden aan landelijke bouwkunst, dan is het wel Wierden. En dan niet eens zozeer omdat nieuwbouw-uitbreidingen dit 'noodzakelijk' maakten, maar gewoon op het platteland zelf, na de bouw van een nieuw huis op een erf of door opzettelijke verwaarlozing. En nog is het einde van dit alles niet in zicht.

Wierden (en die gemeente niet alleen) kent de bepaling, dat na nieuwbouw op een boeren erf het oude huis moet worden afgebroken. Een o.i. kortzichtige dwangmaatregel, die al heel wat onherstelbare schade heeft aangericht. Daarbij bestaan er voor die nieuwbouw kennelijk geen 'schoonheidsregels' (Een bepaling die weliswaar niet voor Rijksmonumenten geldt maar ook dat is niet altijd een 'garantie'. Red.).

Wierdens Rijksmonumentenlijst bevat zes archeologische monumenten (grafheuvels) en 17 panden, waarvan elf boerderijen, o.a. Werfstraat 12 te Enter, die intussen is afgebroken. Aan één is nogal geknoeid: de Wever in de Kippershoek, onder Wierden zelf. Van de vier bijgebouwen op de lijst (schuren, schaapskooi) is de schuur op het erve Schutte aan de Grimbergerweg (nr. 2) na lange verwaarlozing en verval al jaren geleden afgebroken. De 'lijst' kan dus zó al met twee nummers worden ingekort, terwijl De Wever er o.i. eigenlijk niet meer op hoort. Maar goed, de meeste verbouwingen zijn 'reversibel', dus wie weet.

Plaatsing op de Rijksmonumenten-

Het oude huis op het erve Mokkelekatte te Ypelo. Afgebroken in 1988.

lijst zou, gezien het bovenstaande, eerder reden moeten zijn tot extra oplettendheid-met-argusogen dan tot geruststelling. We verwijzen slechts naar een zinsnede in Heemschut 1992 nr. 1, gesteld door H.A. Kok in zijn artikel over de Alblasserwaard¹: 'Veel boerderijen staan op de Rijksmonumentenlijst en zijn daardoor enigszins beschermd'. Maar ook niet méér dan dat. De procedure is eenvoudig: het gebouw verwaarlozen dan wel de omgeving ontluisteren door oneigenlijk gebruik of onaangepaste moderne nieuwbouw. Dan 'staat' het oude ge-

Houten schuur met overstek op het erve Schutte aan de Grimbergerweg in Notter.

bouw er niet meer en als het maar lang genoeg duurt staat het er ten slotte ook niet meer. Sancties staan er niet op en een sloopvergunning wordt haast per definitie verleend.

Verlieslijst

Alvorens een aantal ernstige bedreigingen in Wierden te signaleren geven we hieronder een 'verlieslijst' over de laatste paar jaren. Daarbij haken we in op ons verhaal over het Ypelose erve *Mokkelekatte* in het Jaarboek Twente 1989². Dit unieke, deels nog lemen huis, verdween na jarenlange vruchteloze pogingen tot behoud, gevolgd door weer jarenlange verwaarlozing en verval. En toen was er nog maar één mogelijkheid...

Of dat ook het geval was met het huis aan de Werfstraat in Enter, valt nog te bezien. Trouwens, er is al niets meer te 'bezien' want begin 1992 werd dit Rijksmonument afgebroken nadat al veel eerder een sloopvergunning was

Voorgevel van de boerderij Werfstraat 12 te Enter. Afgebroken begin 1992. Foto uit 1963

aangevraagd en verleend. De achterzijde stond naar de straat gekeerd met de grote inrijdeuren geplaatst in een diep portiek, het 'onderschoer' onder een tot schouderhoogte afhangend wolfdak. De hoge planken voorgevel lag van de weg afgekeerd, uiteindelijk aan een kaal bedrijfsplein. Het huis werd als pakhuis gebruikt, werd steeds vervelozier en onooglijker. Met drie andere huizen vormde het een echt Enters (O foei!) boerenstraatje in verschillende fasen van boerderijbouwontwikkeling.

Boerderijen

Een ernstige verarming van Wierdens buitengebied betekende de afbraak in

Het Veldhuis in De Huurne. Foto uit 1964.

1991 van de boerderij *Groot Langeler* in Ypelo. Het was een opvallende verschijning: een forse boerderij met aan de voorzijde drie houten topgevels, één hoog opgaand tussen twee kleinere, behorend tot latere aanbouwen tegen de zijkant. Zulke opzij aangebouwde huisjes of 'kamers' zijn in een zekere concentratie kenmerkend voor de gemeente Wierden. Met houten topgevels kwamen ze alleen voor in Ypelo; met drie gevels waren dat er twee, nu niet één meer.

In de buurtschap De Huurne even ten

Klein boerenhuis aan de Enterweg in de Kippershoek. Foto uit 1991.

westen van Wierden, in de vork gevormd door de straatwegen naar Rijssen en Nijverdal, lagen jaren geleden veel uiterst fraaie boerderijen, thans op één na alle verbouwd. Die ene staat op 'de lijst' en is bij de bewoners in goede handen. Een tweede ongeschonden exemplaar, het 'Veldhuis', stond al jaren onbewoond, in gebruik als schuur. Het was een fors huis met hoog strodak, in de voorgevel originele vensters met roedenverdeling, in de achtergevel een diep onderschoer onder een opvallend steil oprijzend wolfdak. Het huis verviel steeds meer, onderhoud was er nauwelijks. Het einde was te voorspellen en in 1992 een feit. In de nabijgelegen Kippershoek, even ten zuiden van de weg naar Rijssen, verdween in 1992 een klein boerderijtje, in het wat open landschap aldaar toch een opvallend fraai gebouw: een loodrechte voorgevel, oorspronkelijk wel met houten geveltop, later geheel van baksteen; de achterzijde, naar de weg gekeerd, had een inrijdeur in onderschoer. Als overgang naar enkele bedreigde objecten signaleren we de binnenkort onafwendbare (intussen mogelijk al voltrokken) afbraak van een boerderij aan de Hexelse weg, enkele kilometers ten noorden van Wierden. Het nieuwe huis, dicht tegen het oude aangebouwd, werd in juli 1992 betrokken. Het oude wachtte op de reeds spoedig bestelde slopers... na de 'bouwwak'. Het lag, direct in het oog vallend, met onderschoer en inrijdeuren schuin naar de weg gekeerd, de muren binnen het onderschoer vertoonden nog resten van het oude vakwerk. Het dak was grotendeels van

Het erve Beverdam. Foto uit 1989.

stro. Steken we bij deze boerderij de straat over, dan staan we oog in oog met een, op wat langere termijn, bedreigd stuk landschapsschoon: een complex boerderijen en schuren temidden van welhaast een bos van hoogopgaande bomen. Dorpsuitbreiding en wegaanleg zijn hier de dreigingen. Toch zou e.e.a. zó moeten worden gepland, dat dit geheel als een 'groene long' gespaard blijft, – dan is er nog een milieu-term voor ook!

Theekoepel

Natuurlijk is er wel meer oud cultuurgoed bedreigd. We wijzen op de zeer vervallen theekoepel van *Ter Horst* bij de boerderij Winkel, dichtbij de Grimberg gelegen. Rondkijkend in de Wierdense buurtschappen zouden veel boerderijen zijn aan te wijzen. Zo'n boerderij is bijvoorbeeld *Beverdam*, aan de Nieuwe Graven tegen de grens met Almelo. De bedreiging is duidelijk: dichtbij is een nieuw huis gebouwd en het oude staat leeg, per decreet bestemd om te worden afgebroken. Hiermee gaat niet alleen een eenvoudig, stijlvol en karakteristiek landschapselement verloren maar in

Drie topgevels van boerderij Groot Langeler in Ypelo. Foto uit 1963.

dit geval ook nog een stuk geschiedenis – trouwens, bij welke boerderij gaat dat niet? Het was de boer van het *Beverdam*, die in 1476 de voet dwars zette, toen de *Heer van Almelo* langs zijn erf een scheepvaartkanaal liet graven: de tegenwoordige Nieuwe Graven. De boerderij van nu, als verbouwing gedateerd 1891, dateert natuurlijk niet uit die tijd. Maar in zijn traditionele bouwwijze, ook al is die 19e-eeuws, gaat hij als voortzetting van die eeuwenoude bouwerfenis wel terug naar die eeuwen en heeft zodoende meer de aard van historiedrager dan het ongetwijfeld gerieflijkere nieuwe huis, dat net zo goed in Zeeland zou kunnen staan.

Erve Peters

De ernstigste bedreiging, die zich momenteel op Wierdens boerderijland voordoet, is die rond het *erve Peters*, Ypeloweg nr. 14 onder Ypelo. Komend vanaf de Rijssensestraat en na een vrij groot boscomplex ligt rechts de boerderij *Barfde* (Barvoorde), ooit gebouwd uit afbraak-materiaal van een nabijgelegen kasteeltje. Dit gave, fraaie huis is gelukkig bij de tegenwoordige bewoners in goede handen. Links, aan de andere kant van de weg, ligt Peters, een boomrijk erf met een complex gebouwen dat alle kenmerken draagt van 19de/20ste-eeuwse aanpassingen en verbouwingen in

Complex huis met schuren van het erve Peters. Foto uit 1978.

traditionele stijl. Eerst een aardige mooie schuur, een scheefgezakte hooiberg en dan het huis met later aangebouwde stalruimte. De achtergevel heeft een wolfdak dat aan één zijde van de inrijdeuren tot schouderhoogte afdaalt. Elementen van het gebintwerk, zoals consoles, zijn aan de buitenkant zichtbaar. De voorgevel heeft een wolfseind en een kleine uitbouw naar voren, een 'bovenkamer' ofwel 'endskamer'. Peters en Barfde vormen samen visueel een fraai landschappelijk geheel, dat niet verstoord zou mogen worden.

Wierden heeft een Monumentencommissie, die zich momenteel bezig houdt met 'jongere bouwkunst' van na 1850, ten behoeve van een gemeentelijke monumentenlijst. Een goed boerderijenbestand daarop zou de gemeente Wierden sieren. Wierden is nu eenmaal een agrarische gemeente, hoezeer ze dat ook tracht te camoufleren door de kleinschalige-grootstedse dorpsmodernisering.

Heemschut... in het geweer!!!

H. Hagens is conservator bij het Rijksmuseum Twente in Enschede

Noten

- 1 H.A. de Kok, Alblasserwaard grotendeels gaaf gebleven; in: Heemschut februari 1992 nr. 1. Pag. 32 middenkolom.
  - 2 H. Hagens, Dag Mokkelenkate!!! Of: het eind van een lange geschiedenis; in: Jaarboek Twente 1989. Pag. 101-106.
- H. Hagens is lid van de Bond Heemschut en was lid van de Provinciale Commissie Heemschut Overijssel.